

АНОТАЦІЯ

Чорнобривець В.В. Адміністративно-правові засади реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081–Право. – Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка; Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2020.

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу правової природи реалізації права на отримання професійної правничої допомоги. Проаналізовано наукові підходи вітчизняних, зарубіжних вчених щодо теоретичного та практичного втілення професійної правничої допомоги в Україні з адміністративно-правової точки зору.

Розглянуто історично-правову характеристику організаційних та функціональних основ професійної правничої допомоги.

Зазначено, що історичний генезис організаційних та функціональних основ професійної правничої допомоги було започатковано ще за часів античності, охоплюючи добу Середньовіччя, Відродження та сьогодення. Інститут правової допомоги розпочав своє становлення раніше ніж інститут адвокатури, але в подальшому відбулося їх злиття.

У дисертаційному дослідженні увага звертається на розквіт та поетапний розвиток професійної правничої допомоги у періоди Київської Русі, панування Польсько-Литовського князівства, охоплюючи козацьку добу, Російську імперію, період перебування Західноукраїнських земель у складі Австрійської імперії.

Наголошено, що розвиток та становлення належної професійної правничої допомоги триває. Велика кількість реформ та змін з одного боку сприяє покращенню та вдосконаленню професійної правничої допомоги, з іншого боку виникає багато суперечностей та неузгодженостей, саме в нормативно-правовому сенсі.

Проведено аналіз наукових позицій щодо сутності та змісту поняття «професійної правничої допомоги».

Досліджуючи понятійний апарат було проаналізовано терміни «юридична допомога», «правова допомога», «правнича допомога». Під юридичною допомогою запропоновано розуміти аргументовану законодавством, правовими нормами та утилітарним їх застосуванням, чітко окреслену правовим змістом допомогу, направлену та скореговану на асекурацію реалізації, захисту або відновлення прав та свобод людини та громадянина. Зазначено, що правова допомога є сукупністю різновидів юридичної допомоги, направлених на ефективну, дієву, гарантовану реалізацію та захист прав і свобод людини та громадянина.

Визначено, що сутність юридичної допомоги включає в себе здійснення реалізації норм права, шляхом надання правових послуг з урахуванням їх змісту та основ конкретно визначеної правової платформи.

Зазначено, що введення в дію термінів «правнича допомога», «професійна правнича допомога» є відправною точкою появи нової дефініції з недостатньо визначеною та обґрунтованою сутністю. У відповідності, створивши двозначну та неузгоджену ситуацію щодо усвідомлення понятійних категорій «правнича допомога» та «правова допомога» без роз'яснення, аргументованості, логічності у юридично-правовому колі.

Проаналізовано адміністративно-правове регулювання професійної правничої допомоги в Україні, охарактеризовано Конституцію як провідне джерела адміністративного права щодо забезпечення професійної правничої допомоги, визначено закони, що стосуються адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури, підзаконні нормативні акти: адміністративні акти Президента, постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств та інших посадових осіб виконавчої влади, рішення органів місцевого самоврядування. Зазначено, що важливим джерелом адміністративно-правового регулювання професійної правничої допомоги є нормативні договори, до яких відносять міжнародні пакти і угоди,

конвенційні угоди між галузями державної влади, адміністративні договори між структурами виконавчої влади чи між цими структурами й органами місцевого самоврядування. Також, акцентовано увагу на тому, що у процесі реформування слід спиратися та враховувати усі джерела адміністративного права, а також правовий звичай, який на сьогодні майже не використовується, і лише при всебічному, всеохоплюючому процесі можливо досягти належного результату у правовому регулюванні.

Із урахуванням положень про механізм реалізації професійної правничої допомоги в Україні, детально охарактеризовано суб'єктів її реалізації, систему та форми.

Розкрито, що включає в себе забезпеченням прав та свобод людини та забезпечення права на отримання професійної правничої допомоги.

Визначено, що під забезпеченням прав та свобод людини слід розуміти форму безперешкодної реалізації прав і свобод людини, які відображені у правових нормах, охоплюють політичну, економічну, соціальну, культурну, духовну сфери, необхідних для нормального існування та розвитку, шляхом створення умов щодо охорони, захисту та гарантування з боку держави, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян т.і.

Зазначено, що забезпечення права на отримання професійної правничої допомоги, це безперечно є засоби, здійснювані державою, органами місцевого самоврядування та іншими компетентними органами, які реалізуються прийняттям нормативно-правової бази, створенням умов направлених на матеріальне та процесуальне здійснення охорони та захисту.

Досліджуючи суб'єктів реалізації професійної правничої допомоги, визначено, що вони поділяються на суб'єкти отримання такої допомоги та суб'єктів які її здійснюють. Щодо суб'єктів отримання такої допомоги їх можна поділити на суб'єкти безоплатної правничої допомоги та суб'єкти оплатної правничої допомоги.

Звернено увагу, що суб'єкти безоплатної допомоги в свою чергу поділяються на суб'єкти отримання первинної допомоги та суб'єктів

отримання вторинної допомоги. Проаналізовано Закон України «Про безоплатну правову допомогу» та зазначено, що закріплений перелік суб'єктів отримання такої допомоги є неповним,

Зазначено, що суб'єктом правничої професійної допомоги є адвокат, а суб'єктами надання правничої не професійної допомоги є фахівці з юридичною освітою, а саме: суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні та юридичні особи (юридичні фірми, компанії) на підставі ЦК України, нотаріуси (в частині надання послуг правового характеру) відповідно до Закону України «Про нотаріат», аудитори та аудиторські фірми (в частині надання послуг правового характеру) відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність», патентні повірені (правові радники з питань права інтелектуальної власності), які діють відповідно до законодавства про інтелектуальну власність.

Проаналізовано погляди представників юриспруденції, зокрема адвокатів та науковців щодо запровадження «адвокатської монополії» в Україні. У ході дослідження було визначено негативні наслідки у разі втілення норми адвокатської монополії на всіх рівнях системи судоустрою.

З'ясовано, що система правничої допомоги залежить від певних природних, приватних прав на правову допомогу; виду допомоги, з урахуванням волі та соціально-економічного стану особи, яка в ній потребує; виду провадження залежно від юридичного спрямування тої чи іншої сфери права (професійна правнича допомога у кримінальному, цивільному, адміністративному, господарському процесі).

Висвітлено основні форми професійної правничої допомоги, до яких віднесено: освіта (представник професійної правничої допомоги, повинен мати юридичну освіту); інформування (інформування особи про зміст *правової допомоги* та альтернативні *форми* вирішення спору); консультування (роз'яснення, рекомендації); складення правових документів (*складення* заяв, скарг, процесуальних та інших документів *правового*

характеру); правове представництво (надання правової допомоги суб'єктом наділеним відповідним правовим статусом).

Проведено порівняльно-правовий аналіз досвіду зарубіжних країн світу щодо реалізації професійної правничої допомоги в Україні та зазначено, що чинне законодавство щодо реалізації професійної правничої допомоги потребує взаємоузгодження з міжнародно-правовими стандартами. Наголошено, що імплементація міжнародно-правових стандартів, стосовно реалізації права на отримання професійної правничої допомоги в Україні та діяльності інституту адвокатури в національній правовій системі, зокрема, передбачає приєднання України до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського співтовариства (ухваленого у Страсбурзі у 1988 р.), гармонізацію з ним положень Правил адвокатської етики адвокатів України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Запропоновано конкретизувати вимоги до суб'єктів надання правничої допомоги в залежності від її форми та змісту.

Запропоновано під міжнародно-правовими стандартами права людини на професійну правничу допомогу розуміти сукупність норм та принципів, закріплених у нормативних актах європейських країн, що обумовлюють зміст та обсяг професійної правничої допомоги, в достатній та необхідній формі щодо ефективної реалізації прав, свобод і законних інтересів.

З огляду на вітчизняні правові традиції, а також з урахуванням міжнародного та європейського досвіду підтримуючи реформи, що відбуваються останнім часом в українській системі правосуддя, запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання організаційних форм адвокатської діяльності в Україні: запровадження монополії адвокатів на представництво в судах з метою забезпечення надання правової допомоги на більш високому і кваліфікаційному рівні; в рамках судової реформи саме на адвокатуру як суміжний із судовою владою інститут потрібно перенести функцію та повноваження гаранта здійснення правосуддя; запровадження спрощення доступу громадян до безоплатної правової допомоги шляхом

удосконалення стандартів якості надання безоплатної правової допомоги та їх дотримання адвокатами; з метою врегулювання податкових відносин між адвокатом і державою закріпити обов'язок адвокатів здійснювати професійну діяльність в одній з організаційних форм: адвокатський кабінет, бюро і т.і.

Практичне значення результатів визначається, зокрема, можливістю використання основних положень, висновків та рекомендацій, висловлених в роботі, у правотворчості – шляхом внесення змін до Законів України, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади. Положення дисертації можуть бути також використані в правозастосуванні – шляхом практичного використання одержаних результатів щодо покращення та удосконалення системи реалізації права на професійну правничу допомогу. У навчальному процесі результати дослідження можуть бути використані шляхом застосування основних положень роботи при проведенні семінарських і практичних занять та підготовці відповідних матеріалів для навчальної літератури та навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, реалізація права, професійна правнича допомога, механізм, правова допомога, юридична допомога, безоплатна правнича допомога, адвокат, фахівець у галузі права.